

Hz. İsa'ya Ne Oldu?

Mahmut AYDIN

OTTO Yayınları, 2011 Ankara, 192 sayfa.

Tanıtan: İsmet TUNÇ*

Hz. İsa'ya ne olduğu sorusu geçmişten bugüne çoğu insanın kafasını kurcalayan ve kesin bir cevabı olmayan en zor sorulardan biridir. Neredeyse Hıristiyanlığın üzerine inşa edildiği Hz. İsa'nın, Tanrı'nın katına yükselip, dünyanın sonuna doğru yeryüzüne inip "Tanrısal Krallığı" yeniden kuracağı düşüncesi Hıristiyanlığın özünü oluşturmaktadır. Prof. Dr. Mahmut Aydın tarafından yazılan "Hz. İsa'ya Ne Oldu?" adlı kitap Hıristiyan ve İslam geleneğinde İsa-Masih'in akibeti sorununa cevap bulma amacıyla yazılmıştır. Kitap üç bölüm ve bir ek bölümden oluşmaktadır.

Yazar kitabın birinci bölümünde temel Hıristiyan kaynaklarından ve diğer Yeni Ahit metinlerinden İsa'nın tutuklanması, yargılanması, çarmıha gerilerek idam edilmesi konusunu ele almaktadır. İkinci bölümde İsa'nın idamı sonrası, dirilmesi, taraftarlarıyla bir süre görüşmesi ve göğe yükselerek Tanrı'nın sağ yanına oturması hadisesi ele alınmaktadır. Kitabın üçüncü bölümünde İslam kaynaklarından hareketle İsa'ya ne olduğu sorusu cevaplandırılmaya çalışılmaktadır. Kitabın ek konulan bölümünde ise İsa'yı ele verdiğine inanılan Yahudi İskaryot'un bir hain mi, yoksa bir kahraman mı olduğu üzerine, 1970'li yıllarda ele geçirilen gnostik karakterli Yahudi İncili üzerinden bir değerlendirme yer almaktadır.

Yazar kitabın birinci bölümünde Hıristiyan ve Hıristiyan olmayan kaynaklardan hareketle İsa'nın doğum tarihini MÖ 4 yılında Galile/Celile bölgesinin Nasıra kasabası olarak vermektedir (s.13). İsa'nın yaşadığı dönemde Yahudiler Roma idaresi altında yaşamaktadırlar. Yahudiler her yıl Mısır'dan kurtuluşu Fısıh Bayramı ile kutlarlar. Hıristiyan kaynaklarına göre İsa bu bayramın kutlandığı bir dönemde yakalanıp idam edilmiştir. Yazar İsa'nın yakalanması ve çarmıha gerilmesi hadisesini Hıristiyan kaynaklarından Matta, Markos, Luka ve Yunanna'nın ilgili bölümlerini karşılaştırarak, durumlar arasındaki benzerlikler ve farklılıkları okuyucuya sunmaktadır (s.14-17). Yazar İsa'nın akibetini beş aşamada sıralamaktadır. Bunları özet olarak şu şekilde vermek mümkündür: Birincisi, İsa'nın Kudüs'e bir eşek sırtında gelmesi ve halkın onu bir kral gibi karşılaması, ona sevgi göstermesi ve bunun sonucu olarak Romalı idarecilerin bu durumu ileriye dönük oluşabilecek bir isyan durumu olarak algılamaları ve bundan korkmaları. İkincisi, İsa'nın kutsal Süleyman Mabedi'nde mabedin manevi ortamını bozdukları sebebiyle ticaret

* Araş. Gör. Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi A. B. D.
tuncismet@gmail.com

için gelenleri kovması. Üçüncüsü, İsa'nın "Tanrı'nın krallığında yeniden içeceğim güne kadar bir daha şarap içmeyeceğim" diyerek havarileriyle son akşam yemeğini yemesi. Dördüncüsü, baş kâhine ait muhafızlar İsa'yı tutuklar ve baş kâhin ve şehrin yönetiminde bulunan kurulun huzuruna çıkarıp, çeşitli suçlamalarda bulunurlar. Yeterli kanıtın bulunmamasına rağmen İsa'yı dinsel açıdan Yahudi hukukuna aykırı davranmaktan suçlu bularak onu küfürle itham ederler. Beşincisi, İsa Roma valisi tarafından sorgulanır, Yahudilerin kralı olmakla suçlanır ve sonuçta siyasi bir karar neticesinde ölüme mahkûm edilir (17-20). Yazar bu süreci Hıristiyan kaynakları ve erken Yahudi kutsal kitaplarını karşılaştırarak eylemlerin oluş sıralarını ve biçimlerini ayrıntılı biçimde ele almaktadır.

İsa'nın maruz kaldığı durum "Çile Öyküsü" olarak birbirinden farklı olay ve örgülerle bezenmiş şekilde kutsal kitaplarda yer almaktadır. Yazar Çile Öyküsü'nde kullanılan sembollerin Eski Ahit kitaplarından İşaya ve Yeremya'dan alındığını ifade etmektedir (s.22). Kitapta İsa'ya karşı kurulan komplo, mabed olayı, İsa'nın havarileri tarafından terk edilmesi, Eski Ahit'ten yapılan nakiller ayrıntılı olarak okuyucuya sunulmuştur (s.22-28). İsa'nın yakalanması ve yargılanması esnasında kutsal kitaplarda anlatılanların tamamına yakını birbirinden farklıdır. Kitabı çekici kılan durumlardan biri de bu durumların karşılaştırılmalarının başarılı bir şekilde yapılmış olmasıdır.

Yazar, İsa'nın çarمیha gerilme hadisesinde dönemin siyasi atmosferi hakkında da bilgiler vermektedir (s.42). Kudüs ve çevresi Roma idaresinde bulunmakta, Roma adına yöneticilik yapanlar siyasi bir kargaşanın çıkmaması için oldukça hassas davranmaktadırlar. Dolayısıyla İsa'nın yakalanması ve idam edilmesinde kararın siyasi yönü sürekli dile getirilmektedir.

İsa'nın idam edilmesinde sorumluluğun kimde olduğu üzerine Hıristiyan kaynaklarında doyurucu bilgilere pek rastlanmamaktadır. Matta inciline göre sorumluluk Roma Valisi Pilatus'a değil Yahudilere aittir. Bu suçlamanın nedeni Hıristiyanlığın yayılma alanı bulunduğu bölgelerde Roma'nın hâkimiyetinin olması ve Hıristiyan-Yahudi mücadelesinde Hıristiyanların haklılığının dillendirilmesinin sağlanmasıdır. İsa'nın bir suçlu ve isyankâr olmadığı, dolayısıyla Roma idaresi için bir tehlike arz etmediği düşüncesi yayılarak Hıristiyanlığın Roma döneminde hızla yayılması sağlanmıştır. Bu şekilde Hıristiyan-Yahudi çekişmesinde Yahudiler İsa'nın ölümünden sorumlu tutularak aleyhlerinde menfi propaganda yapılmıştır (s.53-55).

İsa'nın yakalanıp çarمیha gerilmesi hadisesi tüm yönleriyle ele alındığında, kitapta önemli tarihsel ayrıntılar yer almaktadır. Yazar, tarihsel olarak İsa adında birinin idamının o dönemde gerçekleştiğini, vali ve diğer yöneticilerin olası bir isyandan korktukları için siyasi bir kararla idama onay verdiklerini, çarمیha gerilme cezasının Roma döneminde uygulanan bir ceza biçimi olduğunu, İsa taraftar-

ların (erkeklerin) idam sırasının kendilerine gelmesinden korkup kaçtıklarını ve İsa'yı terk ettiklerini, İsa'nın idamında suçun Hıristiyanlarda değil de Yahudilere yüklenmesinde amaçlananın Hıristiyanlığın yayılmasının kolaylaştırılması gibi ayrıntıları verilmektedir (s.55-58).

Yazar, kitabın ikinci bölümünde İsa'nın dirilişi ve taraftarlarına görülmesi hadisesini ele almaktadır. Yazar geleneksel Hıristiyan inancının dayandığı kutsal kitap rivayetlerinin tarihsel olarak çözümleme ve değerlendirmesini yapmaktadır (s.59-64). Yazar Hıristiyan kutsal kitaplarını ayrı ayrı ele alarak dirilme olayının nasıl anlatıldığını, İsa'nın kaç kişiye görüldüğünü, İsa'nın kime, ne zaman, nerede görüldüğünü ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır (s.65-80). Örneğin İsa'nın ölümden sonra üç kişiye görüldüğü üzerinde rivayetler ağırlık kazanmaktadır. Bunlar Petrus, Mecdeli Meryem ve İsa'nın kardeşi Yakub'dur (s.76). İsa'nın dirilmesi hadisesi kutsal kitaplarda farklı şekillerde ve genelde abartılı biçimde verilmiştir. Anlaşılan Kutsal kitaplarda, hayal ile gerçeğin birbirine karıştığı bir ortam tasviri yapılmıştır (82-85). Yazara göre İsa'nın dirilmesi ve taraftarlarına görülmesi ile ilgili rivayetlerin hiçbiri görgü tanıklarından gelmemektedir. Genelde ilk Hıristiyan toplumunun dindar kesiminin nakilleri sonucu oluşmuş bir anlatım söz konusudur. Yine rivayetlere göre İsa'yı en son kadın havarileri görmüştür. Çünkü erkekler idam sırasının kendilerine geldiğini düşündüklerinden korkup kaçmışlar ve kadınlar bir tehlike görmedikleri için İsa'yı terk etmemişlerdir (s.88). Matta, Markos, Luka, Elçilerin İşleri kitaplarında İsa'nın ölümünden sonraki durumlar da birbirinden farklılık göstermektedir (s.90).

Matta'ya göre İsa birinde Mecyeli Meryem'e diğerinde de on bir havarisine görünmektedir. Lukada ise İsa dirildikten sonra kadın havarilerine hiç görünmemektedir. Yine İsa bazen görünerek bazen de görünmeyerek kırk gün havarileriyle birlikte zaman geçirmiştir. İsa'nın akıbeti konusunda Hıristiyan kutsal kitaplarında bir bütünlük söz konusu değildir. Kitapta ayrıntılı olarak hangi kaynaktan hangi bilginin yer aldığı yazar tarafından okuyucuya sunulmuştur.

Kitabın üçüncü bölümü "İslam düşüncesinde Hz. İsa'nın akıbeti sorunu: öldü mü yoksa diri olarak göğe mi yükseltildi?" başlığını taşımaktadır. Esasen Hıristiyan dünyası tarafından farklı biçimlerde bilinen İsa'nın akıbeti, Müslümanlar arasında da pek sağlıklı biçimde bilinen bir hadise değildir.

Yazar bu bölümde ilkin Kur'an ifadelerinden yola çıkarak Hz. İsa'nın ölmediği, semaya yükseltildiği ve ahir zamanda yeniden dünyaya geri döndürüleceği tezini savunanların görüşlerini ele alınmaktadır (s.95). Kur'an'daki ifadelerde Hz. İsa'nın Hıristiyan anlayışındaki tanrısal özellikleri tamamen reddedilmektedir. Kur'an'da Hz. İsa "dürüst ve erdemli bir kişi" (s.97) ve dahası yüceltici, insani yönü ön planda tutulan bir şahsiyet olarak insanlara tanıtılmaktadır. Yazar İslami ve Hıristiyan anlayıştaki farklı İsa betimlemelerine geniş biçimde yer vermektedir

(s.99-104). Bölümün devamında (s.105-145) yazar, Hz. İsa'nın akıbeti konusunda çok farklı görüşlere yer vermektedir. Örneğin İsa'nın ölmediği, çarmıhta bayıldığı ve öldü sanılarak boş bir mezara konulduğu, üzerinin kaya ile kapatıldığı, İsa'nın sonradan uyanarak oradan uzaklaştığı, yine bir başka görüşe göre İsa'ya benzeyen bir başkasının kendini feda ettiği ve İsa'nın topluluk içinde kendisine benzeyen kişinin çarmıha gerilişini seyrettiği, yine bir başka görüşe göre İsa'nın, Allah tarafından uyutulduğu ve göğe yükseltildiği yönünde görüşlere yer verilmiştir. Konu hakkındaki bir diğer görüş ise İsa'nın düşmanları tarafından öldürülmediği, ancak mahiyetini bilmediğimiz bir şekilde vefat ettiği'dir. Bu ve benzeri argümanlar kitabın bu bölümünde geniş şekilde aktarılmış ve eleştirileri de yapılarak mantıksal değerlendirmelerle bölüm tamamlanmıştır. Yazar, Kur'an'ın altını önemle çizdiği; "Hz. İsa'nın da diğer peygamberler gibi yemek yiyen, yolda yürüyen, evlenen, evlat sahibi olan ve eceli geldiğinde de ertelenmeksizin vefat ettirilen beşeri bir varlık olduğu inancını ve Hz. Muhammed'in son Peygamber olduğu gerçeğine gölge düşürmemek" hususları hatırlatarak bölümü tamamlamaktadır (s.145).

Yazar kitabın "genel değerlendirme" adlı kısa bölümünde Hıristiyan ve İslam kaynaklarından Hz. İsa'ya ne olduğu sorusuna yeniden dönmektedir. Burada yazar iki görüş üzerinde durmuştur. Birincisi Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi hadisesinin sorumluları Yahudiler değil, işgalci Roma güçleridir. Çünkü Yahudiler üzerinde otorite kabul edilen kişi Hz. İsa'dır ve Roma valisi Pontus Pilatus'a bağlı güçler İsa'yı isyana sebebiyet verebilecek endişesiyle yakalamış ve yargılanması için valiye teslim etmişlerdir (s.147-148). Dolayısıyla şehrin yönetici ortakları olan Yahudilerden baş kâhin Kayafas'ın askerlere emir verme gücü bulunmamaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde daha önce ifade edilen Hıristiyanlığın yayılması için bir fırsat gözükün, İsa'nın çarmıha gerilmesi hadisesinde baş sorumlu olarak Roma idaresi değil de Yahudilerin gösterilmesinin altında Yahudiliğe karşı üstünlük sağlama düşüncesi yatmaktadır.

Yazarın değerlendirmeye aldığı ikinci görüşe göre ise Hz. İsa çarmıhta ölmemiş, aksine çektiği acıya dayanamayarak bayılınca öldüğüne hükmedilmiştir. Bu görüşe göre Hz İsa ölmemiştir, çarmıhta altı saat kalmış, öldüğüne hükmedilince çarmıhtan indirilip boş bir kaya mezara konulmuş, mezar da kaya ile kapatılmıştır. Yahudi dinlenme günü olan cumartesi yani Şabat günü tatil olduğundan Pazar sabahına kadar da kimse mezara bakmamıştır. Pazar sabahı mezara bakan kadınlar İsa'nın mezarda olmadığını görmüş ve oradakilerin telkiniyle İsa'nın dirildiği düşüncesi dillendirilmiştir (s.148).

Yazar, Kur'an ifadelerinden de hareketle o dönem Roma baskısı altındaki Yahudilerin hayatlarına dair bir takım açıklamalar yapmaktadır. Buna göre "Yahudi din adamları tarafından iyice katılaştırılarak halkı sömürmek için bir manipülasyon aracı haline getirilen Musa şeriatını yeniden uygulanabilir bir hale getirmek

yani reforme etmek için Allah tarafından gönderilen Hz. İsa, yaptığı vaazlarla hem iki yüzölçümlü Yahudi din adamlarının hem de halkı baskı altında tutan işgalci Roma güçlerinin tepkisini çekince bu iki gücün işbirliği yapması sonucu ortadan kaldırılmaya çalışılmış bir peygamberdir” (s.148). Yazar, Allah'ın bu tuzağı boşa çıkarıp, İsa'nın göğe yükseltildiği düşüncesinin de Kur'an ayetlerine göre mümkün görünmediğini de ifade etmektedir.

Kitabın ek olarak sunulan son bölümü, İsa'yı 30 dirhem karşılığı Başkahin Kayafas'a ihbar eden ve tutuklanmasına sebebiyet veren Yahuda İskaryot'a ayrılmıştır. Yazar ilkin İncillerin ortaya çıkış süreçlerini ayrıntılı biçimde ele almıştır. Kuran ayetlerinin gelişi ve toplanması ile İncillerin yazıya geçiriliş süreçlerini karşılaştırmıştır (155-158).

20. yüzyılda Mısır'da bulunan gnostik karakterli bir İncil nüshası olan Yahuda İncili, Fısıh kutlamasından önceki üç hafta boyunca İsa'nın Yahuda İskaryot'a naklettiği/öğrettiği gizli bilgiyi konu edinmektedir. İncile göre İsa, Yahuda İskaryot'a, Tanrısal krallığın yakın olduğunu söylemiştir. Hıristiyan düşüncesine göre Yahuda İskaryot, Tanrısal krallığın gerçekleşmesi için kendini feda etmiştir. İsa'yı ihbar ederek tutsak ruhun kurtuluşunu sağlamıştır. Hıristiyan inancına göre İsa insanlığın günahına kefaretiler olarak kanını döktürerek insanlığı günahattan kurtarmıştır (s.169). Bu durumda Yahuda İskaryot insanlığın kurtuluşunu sağladığı için aslında bir hain değil, kahraman olarak anılmalıdır. Kitabın Yahuda İskaryot'a ayrılan bölümü, Yahuda İncilinin Türkçe çevirisiyle son bulmaktadır (170-178).